

14. Бурім О. В. Медіаосвіта як важливий компонент соціально-педагогічної профілактики деструктивного впливу ЗМІ на особистість О. В. Бурім. [Електронний ресурс] /– Режим доступу: <http://www.uk.orgsun.com/1/1/1858-1.php>.

УДК 070:372(477.72)

О. Б. ПОЛЕВІКОВА

СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ МЕДІАОСВІТИ НА ХЕРСОНЩИНІ

Обґрунтовано специфіку впровадження сучасної системи медіаосвіти дошкільників у Херсонській області. Розкрито сутність концепції, особливості програми та супровідних заходів, розроблених професором К. Л. Крутий, щодо забезпечення дошкільної медіаосвіти в зазначеному регіоні України.

Ключові слова: медіаосвіта, концепція дошкільної медіаосвіти, інноваційні медіатехнології.

О. Б. ПОЛЕВІКОВА

СПЕЦИФИКА ВНЕДРЕНИЯ ДОШКОЛЬНОГО МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ НА ХЕРСОНЩИНЕ

Обоснована специфика внедрения современной системы медиаобразования дошкольников на Херсонщине. Раскрыта сущность концепции, особенности программы и сопроводительных мероприятий, разработанных профессором К. Л. Крутий, по обеспечению дошкольного медиаобразования в данном регионе Украины.

Ключевые слова: медиаобразование, концепция дошкольного медиаобразования, инновационные медiateхнологии.

O. B. POLIEVIKOVA

THE PECULIARITIES OF IMPLEMENTING PRESCHOOL MEDIA EDUCATION IN KHERSON REGION

The author of the article substantiates the peculiarities of implementation of the modern system of media education for preschool children in Kherson region. The essence of the concept, features of the program and accompanying processes studied by professor K. L. Krutiy as a means to support the implementation of preschool media education in this region of Ukraine are discussed.

Keywords: media education, the concept of pre-school media education, innovative media technology.

У прийнятій у грудні 2012 р. «Резолюції Європарламенту з медіаграмотності у світлі цифрових технологій» чітко окреслено шлях до обов'язкового статусу медіаосвіти в усіх країнах Європейського Союзу: медіаосвіта має охопити всі верстви населення, включаючи дітей та молодь, і стати невід'ємною складовою навчальних програм на кожному рівні шкільного життя. До реалізації цього напрямку діяльності долучилась і Україна.

Дошкільна освіта в нашій державі має чітку нормативну базу. Основні напрями роботи з розроблення та впровадження моделі медіаосвіти ґрунтуються на таких документах: Законі України «Про дошкільну освіту»; Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (схваленої постановою Президії Національної Академії педагогічних наук України 20 травня 2010 р.); UNESCO [Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. In: Education for the Media and the Digital Age. Vienna: UNESCO, 1999, p. 273–274. Reprint in: Outlooks on Children and Media. Goteborg: UNESCO & NORDICOM, 2001, p. 152], Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від листопада 2000 р.

Аналіз джерел, автори яких досліджують шляхи вдосконалення сфери освіти, дав змогу з'ясувати, що проблеми інформатизації вивчалися фахівцями в різних аспектах, а саме: у контексті реформування професійної освіти відповідно до європейських вимог (В. Журавський, М. Згуровський, В. Кремень, П. Сікорський, М. Степко та ін.); розробки концептуальних засад неперервної й дистанційної «освіти без кордонів», що спрямовані на вирішення завдань

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

ефективності й доступності професійної освіти (С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Новиков, Є. Полат, С. Сисоева та ін.); компетентнісного підходу до професійної освіти (І. Зімняя, Н. Ничкало, Ю. Татур та ін.); інформатизації освітньої діяльності (В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, Н. Морзе та ін.). Науковці відзначають недостатній рівень сформованості знань, умінь та навичок з інформаційних технологій у майбутніх фахівців. У дослідженнях Л. Босової, Ю. Горвіца, А. Горячева, О. Зворигіної, Ю. Первіна та інших науковців розглянуто проблеми формування інформаційної грамотності старших дошкільників, ергономічних вимог до розвивальних комп'ютерних програм для дітей і проведення занять з використанням комп'ютерної техніки. Учені наголошують на можливості вже в дошкільному дитинстві оволодіти комп'ютерними технологіями за умови, якщо комп'ютерні засоби не матимуть для дитини шкідливих наслідків їх застосування.

Цілком очевидно, що подальша трансформація дошкільної освіти так чи інакше буде пов'язана з усе більш широким використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників, розширення кругозору. Опанування комп'ютерної грамотності на елементарному рівні – запорука успішної реалізації особистості дошкільника, тому що в галузі освіти найбільш потужно виявляється тенденція до поступової адаптації змісту інформатики за спадною лінією – від вищого навчального закладу (ВНЗ) до школи, від старших класів до початкової школи й далі до дитячого садка [1].

Аналіз філософської, психологічної й педагогічної літератури про застосування ІКТ і формування комп'ютерної грамотності старших дошкільників виявив певні суперечності між:

- місцем комп'ютерної техніки у житті сучасної людини, потребою у формуванні комп'ютерної грамотності й недостатнім рівнем інформаційно-комунікаційного забезпечення освітніх закладів;
- новими тенденціями в розвитку сучасної освіти, орієнтованої на широке використання комп'ютерної техніки, та невідповідним рівнем підготовки педагога до впровадження ІКТ у навчальний процес освітніх закладів, починаючи з дошкільних установ;
- новим типом професійної діяльності педагога, орієнтованої, зокрема, на застосування ІКТ, та неготовністю вихователя до їх усвідомленого використання;
- неконтрольованим потоком використання розвивальних комп'ютерних програм для дітей дошкільного віку, більшість з яких не орієнтована на збереження здоров'я, відсутністю системного аналізу та неготовністю вихователів до їх систематизації й адекватної оцінки [1; 2; 3; 4; 5].

Саме тому за підтримки Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН України й МОНмолодьспорту України в особі І. Б. Стеценко на базі дошкільних навчальних закладів (ДНЗ) № 2, 4, 5, 9, 11, 20, 76 Херсона розпочато дослідження відповідно до концепції медіаосвіти професора К. Л. Крутій. Згідно з наказом управління освіти Херсонської міської ради схвалено ініціативу педагогічних колективів: Херсонського ясел-садка № 2 (зав. А. В. Гіріна), Антонівського ясел-садка № 4 комбінованого типу з логопедичними групами Антонівської селищної ради м. Херсона (зав. Т. А. Цалко), Херсонського ясел-садка № 5 Херсонської міської ради (зав. Л. В. Тимошевська), Херсонського ясел-садка № 9 комбінованого типу для дітей з вадами мови (зав. Г. І. Мангуплі), Херсонського ясел-садка № 11 комбінованого типу з логопедичними групами (зав. Л. М. Консевич), Херсонського ясел-садка № 20 (зав. Т. М. Маценко), Херсонського ясел-садка № 76 (зав. О. В. Устимова) і затверджено заявку на проведення дослідно-експериментальної роботи з теми «Створення моделі дошкільної медіаосвіти».

Головними чинниками концепції дошкільної медіаосвіти визначено: сприяння формуванню медіаімунітету підростаючої особистості, який робить її здатною протистояти агресивному медіасередовищу; формування та розвиток навичок критичного мислення як механізму медіаграмотності; розвиток здатності до медіаторчості для самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, різних аспектів медіакультури. Концепція визначає умови впровадження дошкільної медіаосвіти, а саме: вдосконалення нормативно-правової бази взаємодії мас-медіа та дошкільної освіти; забезпечення готовності фахівців дошкільної освіти до розв'язання медіаосвітніх проблем і суперечностей, що потребує перебудови звичних організаційних форм роботи з дітьми дошкільного віку; вдосконалення

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

змісту і форм підвищення кваліфікації педагогів, зорієнтованих на випереджальне ознайомлення з медіаосвітніми інноваціями; якісне програмно-методичне та інформаційне забезпечення, зокрема, створення спільних інформаційних ресурсів, забезпечення роботи віртуальних медіаосвітніх груп і мультидисциплінарних конференцій, створення та адміністрування тематичних медіаосвітніх сайтів; здійснення спільних наукових проєктів, проведення «круглих столів», міжвідомчих семінарів і вебінарів, конференцій, фестивалів з дошкільної медіаосвіти тощо. Запорукою подальшого ефективного розвитку інформаційної культури дошкільника може стати залучення вихователів, фахівців з інформаційних технологій до проведення спільних заходів, ознайомлення з програмами і проєктами некомерційних громадських організацій, операторів мобільного зв'язку, об'єднань батьків та вихователів або тільки батьків у спільну асоціацію.

Теоретико-методологічну основу дослідження становили теоретичні положення про сутність інформаційної культури суспільства (А. Барцель, М. Кастельс, Е. Тофлер); дослідження із системного аналізу педагогічних явищ і процесів (Б. Гершунський, В. Краєвський, В. Кремень, В. Садовський, А. Урсул); наукові положення про роль діяльності у становленні та розвитку особистості (Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтєв, С. Рубінштейн); ідеї використання ІКТ у навчально-виховному процесі дитячого садка та можливості формування комп'ютерної грамотності дітей (Ю. Горвіц, А. Горячев, О. Зворигіна, В. Моторін, С. Новосолова, І. Пашеліте, С. Пейперт, Ю. Первін, Т. Поніманська); основні положення законодавчих та нормативних документів про освіту, зокрема Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про Національну програму інформатизації», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Базовий компонент дошкільної освіти в Україні [1; 2; 3; 4].

Метою дослідження є: прискорення передачі новітньої інформації з прогресивних медіатехнологій і впровадження їх у освітній процес ДНЗ; формування навичок використання медіатехнологій педагогами ДНЗ; оволодіння практичними вміннями і навичками створення медіапродукції педагогами експериментальних цих закладів, що буде сприяти суттєвому підвищенню їхнього професійного рівня.

Визначена мета реалізується в процесі виконання таких *завдань* експерименту: підготовка педагогів до роботи в експериментальних умовах; застосування медіатехнологій; проведення теоретичних семінарів і семінарів-практикумів для педагогів ДНЗ; підвищення кваліфікації педагогів шляхом залучення всіх форм методичної роботи.

До пріоритетів, що потребують експериментального вивчення в дошкільних навчальних закладах, належать:

1) оптимізація освітнього процесу з метою збереження фізичного, психічного, психологічного, соціального та духовно-морального здоров'я дітей в медіасередовищі;

2) розробка методичних рекомендацій і дидактичних матеріалів із ознайомлення дітей дошкільного віку з художньою літературою, довідкам, які забезпечать успішне формування й удосконалення в дітей навичок безпечного перебування в середовищі сучасних медіаресурсів.

Вагомим чинником для започаткування експериментально-дослідницької роботи в зазначених ДНЗ є зміна світогляду педагогічних колективів на необхідність оновлення. Необхідно провести значну роботу з підготовки методичного матеріалу, розробки планів і програм, оновлення засобів навчання, розробки і впровадження досконалих критеріїв контролю за станом формування медіаграмотності в дошкільників, новітніх педагогічних медіатехнологій. Для цього потрібно:

□ вважати необхідним поєднання традиційних методів методичної роботи з педагогічними кадрами ДНЗ з новими пріоритетними методами активної роботи;

□ впроваджувати механізми системного вивчення змін, тенденцій в медіаосвіті дошкільників, а також механізми відповідної реакції дошкільної освіти, її змістовної трансформації;

□ постійно розробляти і запроваджувати в освітній процес з дітьми дошкільного віку нові методичні матеріали, оновлювати і розробляти комп'ютерні програми;

□ вести постійну роботу з навчання та підвищення кваліфікації педагогів, задіяних в експериментально-дослідницькій роботі;

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

□ забезпечити необхідні матеріально-технічні умови з метою реалізації гнучкості змісту дошкільної медіаосвіти відповідно до сучасних потреб;

□ спільною програмою діяльності ДНЗ, що є експериментальними майданчиками, передбачати створення нової навчально-методичної літератури, розробку сучасних медіатехнологій;

□ удосконалювати комп'ютеризацію та інформатизацію освітнього процесу в ДНЗ.

Наукове керівництво у м.Херсоні здійснює методичний кабінет при управлінні освіти (В. М. Ільїна).

Наукові консультанти – представники професорсько-викладацького складу факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету на чолі з Л. Є. Петуховою – доктором педагогічних наук, професором, деканом факультету дошкільної та початкової освіти, завідувачем кафедри дошкільної освіти.

Передбачено здійснення експерименту в три етапи. Перший етап охоплює 2013–2014 рр. і матиме такий зміст:

Організація експериментальної діяльності з питань впровадження медіаосвіти в ДНЗ.

Підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, які беруть участь в експерименті, шляхом проведення 2 семінарів.

Нормативно-правове забезпечення експерименту: а) прийняття відповідних рішень педагогічною радою; б) розробка програми науково-дослідницької та експериментальної роботи; в) підготовка науково-теоретичного обґрунтування проблеми дослідження.

Розробка освітніх програм і організація експерименту з перевірки запропонованих програмних вимог для забезпечення масштабності експерименту з впровадження медіаосвіти в практику ДНЗ.

Координація зусиль учених і педагогів-ініціаторів із метою експериментального розширення медіаосвітньої практики в ДНЗ для всіх учасників освітнього процесу (діти, педагоги, батьки).

Створення матеріально-технічної бази дошкільної медіаосвіти, оснащення педагогів передовими ІКТ.

Формування позитивної думки в суспільстві, а також у вихователів і батьків про необхідність упровадження медіаосвіти як підготовки дитини до ефективної взаємодії зі світом сучасних медіа.

Проведення семінарів-практикумів і круглих столів з питань медіаосвіти дошкільників для педагогів ДНЗ м. Херсона.

Другий етап – це етап поступового вкорінення дошкільної медіаосвіти й стандартизації вимог (2014–2015 рр.), на якому передбачено такі напрями роботи:

Організація широкого суспільного обговорення результатів експериментального впровадження дошкільної медіаосвіти в педагогічну практику, з'ясування виявлених ризиків і ресурсів, подальше формування позитивної суспільної думки.

Проведення обласного семінару-практикуму з проблеми медіаосвіти дошкільника.

Підготовка інформаційно-методичних матеріалів, програмного інформаційно-комунікаційного забезпечення, відеотек, фонотек, інформаційних баз для методичних кабінетів дошкільних навчальних закладів, бібліотек педагогічних ВНЗ.

Апробація запропонованих медіаматеріалів (методичні рекомендації, медіапродукція тощо).

Подальший розвиток матеріально-технічної бази дошкільної медіаосвіти, забезпечення педагогів передовими ІКТ.

Впровадження інтегрованого курсу медіаосвіти у практику роботи ДНЗ.

Відпрацювання діагностичних методик, принципів їх аналізу, розробка анкет, тестів, інших матеріалів.

Третій етап – етап подальшого розвитку дошкільної медіаосвіти (2015–2016 рр.) передбачає введення медіаосвітньої складової в освітні програми для дітей дошкільного віку; подальший розвиток матеріально-технічної бази дошкільної медіаосвіти, забезпечення педагогів передовими ІКТ; розробку прикладних науково-дослідницьких тем з питань підвищення ефективності дошкільної медіаосвіти для створення наукового супроводу її

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

впровадження; підготовку методичного посібника з питань вирішення проблем реалізації дошкільної медіаосвіти; організацію моніторингу впливу інноваційних медіатехнологій та матеріалів на якість дошкільної освіти; апробацію інноваційних педагогічних медіатехнологій; підготовку наукового звіту про результати експериментальної роботи; науково-методичне й організаційне забезпечення процесу масового впровадження медіаосвіти в дошкільні початкові заклади області на основі аналізу практичних проблем, обміну досвідом зі здійсненням відповідного психолого-педагогічного супроводу (проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції); визначення позитивних і негативних прогнозів експериментальної роботи; кількісний і якісний аналіз оцінювання результатів експерименту на основі вироблених теоретико-методологічних критеріїв.

Очікувані результати: розробка моделі дошкільної медіаосвіти; розробка і запровадження скринінг-контролю «Професійний рівень педагогів»; розробка методичних рекомендацій щодо запровадження інноваційних медіатехнологій; створення методичного посібника з медіадидактики; розробка моделі професійної підготовки педагогів у міжкурсовий період; розробка медіапрезентацій з різних розділів освітньої програми; узагальнення педагогічного досвіду щодо впровадження інноваційних медіатехнологій та матеріалів.

Автор концепції моделі дошкільної медіаосвіти – К. Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогічної майстерності вчителів початкових класів та вихователів дошкільних закладів Інституту педагогіки, психології та інклюзивної освіти РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта), член-кореспондент Академії менеджменту в освіті та культурі (м. Москва), член-кореспондент Петровської Академії науки і культур (м. Санкт-Петербург).

На нашу думку, ознайомлення дітей дошкільного віку з медіапродукцією має здійснюватися з опорою на такі особливості сприйняття дітьми художньої літератури і мистецтва:

- сила вражень дітей від прослуховування літературного твору, перегляду мультфільмів залежить від рівня розвитку їх естетичного сприйняття, тобто від здатності сприймати художню літературу в нерозривній єдності змісту й форми;

- обмежений особистий досвід, недостатньо глибоке розуміння істотних зв'язків і стосунків іноді заважають дітям зрозуміти певні моменти сюжету й окремі образні вислови;

- підвищена емоційність спонукає до внутрішньої активності дитини під час сприйняття образів медіапродукції;

- дошкільник ще не може визначитися зі своїми переживаннями від зовнішніх обставин, які зображено в книзі чи мультфільмі, його переживання під час слухання, його емоційне ставлення до героїв і подій часто не відповідають зображуваному подіям. Дитина не може вирватися з «полону» творів, що пов'язано з невмінням усвідомлювати свої емоції й керувати ними;

- сприйняття творів неможливе без активної роботи уяви. Дитина молодшого дошкільного віку, слухаючи оповідання чи казку, «підтримує» героїв; дитина старшого віку є «співучасником» героя, і ця співучасть виявляється в її зовнішній діяльності (О. В. Запорожець). Здатність переживати в уяві є однією із суттєвих особливостей дошкільника;

- здатність дітей дошкільного віку до фантазування, до мислення. Під час читання книги чи перегляду мультфільму важливо, щоб уява не відволікала дитину від тексту чи медіапродукції, а включалась в естетичне сприйняття, спрямовувала і поглиблювала її тощо.

Отже, в умовах медіасередовища особливої актуальності набуває рівень розвитку медіаграмотності всіх учасників освітнього процесу (дітей, їхніх батьків і педагогів). Реалізація положень запропонованої концепції уможливить вирішення гострих питань протистояння агресивному медіасередовищу і його руйнівному впливу на підростаюче покоління, дасть змогу спрямувати позитивні можливості сучасного інформаційного середовища на вирішення актуальних проблем дошкільної освіти. Херсонщина перебуває лише на початковому етапі цього дослідження і визначає перспективи подальших розвідок у зазначеному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дяченко С. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / С. В. Дяченко. – Луганськ, 2009. – 225 с.
2. Крутий К. Л. Концептуальні основи створення єдиного інформаційного простору вищого навчального закладу (на прикладі Запорізького ІППО) / К. Л. Крутий, Л. А. Чернікова // Сборник научных статей I Международного образовательного форума «Личность в едином образовательном пространстве»; под науч. ред. проф. К. Л. Крутий. – Запорожье : ООО «ЛИПС» ЛТД, 2010. – С. 284–286.
3. Робак В. Медіапедагогіка: аналіз інноваційного зарубіжного досвіду / В. Робак // Діалог культур: Україна у світовому контексті: Філософія освіти: зб. наук. праць; ред. кол. І. А. Зязюн (голов. ред.), С. О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва та ін. – Л. : Сполом, 2002. – Вип. 8. – С. 70–92.
4. Федоров А. В. Основные теоретические концепции медиаобразования / А. В. Федоров, А. А. Новикова // Вестник Российского государственного гуманитарного фонда. – 2002. – № 1. – С. 149–158.
5. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. / А. В. Федоров – Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. – 64 с.

УДК 004:37–05645

Н. І. ПОЛІХУН

МЕРЕЖЕВІ РЕСУРСИ ПІДТРИМКИ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Стверджується, що стрімка зміна інструментальних механізмів спілкування, які особливо активно розвиваються в середовищі всесвітньої глобальної мережі Інтернет, докорінно змінює умову організації навчально-виховного процесу в школі. Це може активно сприяти розвитку здібностей, розкриттю інтелектуального творчого потенціалу особистості учня.

Ключові слова: мережевий ресурс, інтелектуальний потенціал, продуктивне мислення, дистанційне навчання, мультимедіа технології, комп'ютерно опосередковані комунікації.

Н. И. ПОЛИХУН

СЕТЬЕВЫЕ РЕСУРСЫ ПОДДЕРЖКИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОДАРЕННЫХ УЧЕНИКОВ

Утверждается, что стремительное изменение инструментальных механизмов общения, которые особенно активно развиваются в среде всемирной глобальной сети Интернет, коренным образом изменяет условия организации учебно-воспитательного процесса в школе. Это может активно способствовать развитию способностей, раскрытию интеллектуального творческого потенциала личности ученика.

Ключевые слова: сетевой ресурс, интеллектуальный потенциал, продуктивное мышление, дистанционное обучение, мультимедиа технологии, компьютерно опосредованные коммуникации.

N. I. POLIHUN

NETWORK SUPPORT RESOURCES FOR GIFTED STUDENTS' RESEARCH ACTIVITY

The author argues that the rapid change in instrumental mechanisms of communication, which are particularly actively developing within the Internet global network, radically changes the conditions of educational process organization. It can also actively facilitate the development of abilities, disclosure of intellectual creative potentia of students.

Keywords: network resource, intellectual potential, productive thinking, distance learning, multimedia technologies, computer-mediated communications.

Обдарована дитина спроможна відіграти у майбутньому особливу роль в розвитку суспільства. Однак помилково вважати, що талант здатен самостійно, без особливої уваги і підтримки розкритися повною мірою. Для обдарованих дітей необхідно забезпечувати шляхи